

ПРИЛОЗИ. ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
CONTRIBUTIONS. DEPARTMENT OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCE

ISSN 0350-1914

МАКЕДОНСКА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ
MACEDONIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

ОДДЕЛЕНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИКА И ЛИТЕРАТУРНА НАУКА
DEPARTMENT OF LINGUISTICS AND LITERARY SCIENCE

ПРИЛОЗИ
CONTRIBUTIONS

XLVII 2

СПЕЦИЈАЛЕН БРОЈ
ПОСВЕТЕН НА АКАДЕМИК БЛАЖЕ КОНЕСКИ
И КРИТИЧКОТО ИЗДАНИЕ НА МАНУ
НА НЕГОВИТЕ ЦЕЛОКУПНИ ДЕЛА

СКОПЈЕ – SKOPJE
2023

Уредувачки одбор:
акад. Катица Кулавкова (претседател)
акад. Витомир Митевски
акад. Марјан Марковиќ

Меѓународен уредувачки одбор:
акад. Кајетан Гантар (Словенија)
проф. д-р Јан Соколовски (Полска)
проф. д-р Виктор Фридман (САД)
проф. д-р Кристина Крамер (Канада)
проф. д-р Татјана Вендина (Русија)
проф. д-р Ала Генадјевна Шешкен (Белорусија)
проф. д-р Горан Калоѓера (Хрватска)
проф. д-р Павол Жиго (Словачка)
проф. д-р Рајна Драгичевиќ (Србија)
проф. д-р Мира Менац Михалиќ (Хрватска)
проф. д-р Викторија Ивашченко (Украина)

СОДРЖИНА
TABLE OF CONTENTS

Белешка на Редакцијата	7
Љупчо Коцарев БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО ЕРАТА НА ДИГИТАЛНИТЕ ХУМАНИСТИЧКИ НАУКИ	9
Зузана Тополињска СПОМЕНИ ЗА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	17
Влада Урошевиќ РЕЧ ЗА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	19
Катица Кулава ОПШТЕСТВЕНОТО И НАЦИОНАЛНОТО ЗНАЧЕЊЕ НА НАУЧНОТО ДЕЛО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ (1921–2021) ..	23
Бобан Карапејовски ПОЧЕТОЦИТЕ И ЗНАЧЕЊЕТО НА ПРВОТО КРИТИЧКО ИЗДАНИЕ НА ЦЕЛОКУПНИ ДЕЛА НА МАКЕДОНСКА ПОЧВА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ И МИЛАН ЃУРЧИНОВ	27
Венко Андоновски ПРВИТЕ ТРИ ТОМА ПОЕЗИЈА ОД СОБРАНИТЕ ДЕЛА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ, КРИТИЧКО ИЗДАНИЕ НА МАНУ ..	35
Наташа Аврамовска КОН ПРОЗАТА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	41
Иван Цепароски ЗА ЕСЕИТЕ НА КОНЕСКИ (Кон „Светот на песната и легендата“, <i>Целокуќни дела на Блаже Конески</i> , том V)	47

Анастасија Ѓурчинова КОН ТОМОТ БР. VI ОД ЦЕЛОКУПНИТЕ ДЕЛА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ	53
Красимира Илиевска БЛАЖЕ КОНЕСКИ И НЕГОВИОТ ИНТЕРЕС ЗА КИРИЛОМЕТОДИЕВИСТИКАТА	59
Марјан Марковиќ, Давор Јанкулоски <i>ДИЈАЛЕКТОЛОШКИ, БАЛКАНИСТИЧКИ И ОНОМАСТИЧКИ ПРИЛОЗИ ВО VIII. ТОМ ОД КРИТИЧКОТО ИЗДАНИЕ НА ЦЕЛОКУПНИТЕ ДЕЛА НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ</i>	69
Веселинка Лаброска <i>ИСТОРИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, ТОМ IX (Критичко издание на целокупните дела на Блаже Конески во редакција на Катица Кулавкова)</i>	75
Лилјана Макаријоска ПРИДОНЕСОТ НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ВО ПРОУЧУВАЊЕТО НА ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК	85
Елена Петроска, Станислава-Саша Тофоска ЗНАЧЕЊЕТО НА БЛАЖЕ КОНЕСКИ ЗА РАЗВОЈОТ НА СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК	101
Људмил Спасов КАКО СЕ ПРЕИЗДАДЕ КНИГАТА <i>ИСТОРИСКА ФОНОЛОГИЈА НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК</i> ОД БЛАЖЕ КОНЕСКИ	107
Николче Мицкоски, Ивица Димитровски ДИГИТАЛНА РИЗНИЦА НА МАКЕДОНСКАТА АКАДЕМИЈА НА НАУКИТЕ И УМЕТНОСТИТЕ	111

Белешка на Редакцијата
кон специјалниот број на *Прилози* на ОЛЛН на МАНУ,
год. XLVII, бр. 2

Вториот број на списанието *Прилози* на ОЛЛН на МАНУ за 2022 година целосно е посветен на книжевно-уметничкото и научното творештво на академи Блаже Конески. Поводот е јубилејот „100 години од раѓањето на Блаже Конески“ и, во тие рамки, приредувањето на дванаесетте тома од едицијата „Критичко издание на целокупните дела на Блаже Конески“, резултат од долгогодишниот научно-истражувачки проект на МАНУ, најнапред предводен од академик Милан Гурчинов (од 2005 до 2018), потоа од академик Катица Кулавкова (од 2019 до 2022).

Ваквиот комбиниран, научен, уметнички и свечен повод влијаеше врз самата концепција на овој специјален број на *Прилози* на ОЛЛН. Во него, имено, се вклучени исклучиво беседите, приказите и излагањата од големиот свечен и научен собир на МАНУ, одржан на 20 декември 2021 година. Објавените текстови во овој посебен број на *Прилози* на ОЛЛН се адаптација на излагањата од тој свечен и научен собир. На тоа се должи возвишената интонација на повеќето текстови, нивната беседничка жанровска и стилска доминанта. Исто така, застапените текстови во овој број имаат нагласено карактер на критички и дескриптивни прикази на објавените томови од критичкото издание на целокупните дела на Конески.

Само првите неколку текста имаат карактер на *hommage* на личноста и делото на Конески. Другите текстови се и распоредени според хронологијата на приредувањето и објавувањето на томовите од критичкото издание, половината од нив поврзани со книжевноста, другата половина со научното проучување на македонскиот јазик (дијахрониски и синхрониски, историски и системски, во време и простори): а) најнапред оригиналната поезија на Конески, потоа еден том препеви на Конески, па прозните и есеистичките текстови на Конески, па студиите кои се однесуваат на македонското усно народно творештво, култура и Преродба во 19 век (со тоа се покриваат првите шест тома од целокупните дела на Конески); б) потоа следат томовите

кои се однесуваат на кирилометодиевистичките прилози на Конески за старословенскиот јазик и во тие рамки за македонската варијанта на црковнословенскиот јазик, па историјата на македонскиот јазик и на неговата фонологија, на дијалектите на македонскиот јазик, на граматиката на македонскиот јазик и на современиот македонски јазик.

Скопје, ноември 2022

Бобан Карапејовски

Филолошки факултет „Блаже Конески“
Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Скопје
karapejovski@ff.ukim.edu.mk

ПОЧЕТОЦИТЕ И ЗНАЧЕЊЕТО НА ПРВОТО КРИТИЧКО ИЗДАНИЕ НА ЦЕЛОКУПНИ ДЕЛА НА МАКЕДОНСКА ПОЧВА: БЛАЖЕ КОНЕСКИ И МИЛАН ЃУРЧИНОВ

Ден по роденденот на Блаже Конески, на 20.12.2022 година (понеделник), се собравме во храмот на науките и уметностите да го чувствуваме делото на неговиот прв претседател. Кога е во прашање Конески, за кого велат дека бил скромен човек, тивок и ненаметлив и по поведение и по изглед, треба внимателно да се мисли како ќе се слави и прославува, колку свечено. При нашата саботна средба, идеја за степенот на свеченоста што би го претпочитал нашиот јубилар ми даде промоторот на петтиот том, проф. д-р Иван Цепароски, кој ме потсети на еден текст на Конески што по средбата го лоцирав во неговата проза. Внатре, во записот „Рашомон“ од *Дневник ѓо многу години*, стоеше: „Дури сега го заносив костумот што летото 1981 година ми го шиеше мајсторот Кољо Граматиков од Нов Дојран. Поводот за шиењето на тој костум беше несекидневен: требаше да се дотерам за Струшките вечери на поезијата, како лауреат. Платот и поставата ги купивме во Гевгелија, а мајстор Кољо е најугледен шивач во Дојранско“ (Конески 2014: 196).

Во некои традиции големите настани се врзуваат за главата на државата. Кај нас, пак, треба да биде сосема обично ние, децата, породот на Силјана Штркот, како што вели Конески за времето пред своето, она на Марко Цепенков, временските отсечки да ги бележиме според културните дејци што оставиле печат во нашата национална историја, без кои нашето постоење немаше да биде целосно и заокружено, сосема колоритно, осмислено и длабоко какво што е денес. Зборувајќи за втората половина на 20 век, ние зборуваме за времето на Конески, како што го означи овој период во својата последната книга Димитар Пандев. Но, за да стигнеме до тоа време, можеме да се вратиме илјада и повеќе години наназад и да повлечеме права линија, без

поголеми отклони, следејќи го македонскиот бит низ времето, од епохата на Св. Кирил и Методиј, каде што е и Св. Климент, преку црковнословенската и дамаскинарската традиција, до времето на Крчовски и Пејчиновиќ, заокружувајќи го тој панорамски поглед со современе то, кое се олицетворува во Миладиновци, Шапкарев, Цепенков и Мисирков, за да го доживее, пред сè македонскиот јазик, своето конечно реализирање во епохата на Конески, како што знаеше да го подели културниот развој на почвата на Македонија Георги Старделов.

Историјата на културата на Македонија на еден особен начин може да се проследи низ целокупните дела на Конески. Со својата енергичност, залагање и макотрпна работа, раководителката на проектот, академик Катица Кулавова успеа да го донесе речиси до крајот приопштувањето на делото на Конески кон македонската публика во својот заокружен и целосен вид. Но, јас тука ќе зборувам за почетоците. Во еден сув и студен февруарски ден, пред повеќе од декада, се сретнав со академик Милан Ѓурчинов. Тој веќе го реализираше проектот што денеска го претставуваме. Критичко издание на македонска почва на нечии целокупни дела немаше и, сè до денес, нема реализирано. Пионерската работа носи свои проблеми и слабости. Како урнек се зеде упатството „Како настају критичка издања?“ на Српската академија на науките и уметностите (САНУ). Тоа беше појдовната точка, но и нужната рамка за да се постигне извесен степен на методолошко единство, колку што е тоа можно, кога дијапазонот на креацијата е толку широк и обемен, па и бара учество од стручњаци од повеќе области. Самото тоа веќе ја навестува и оправданоста на изборот на името на оној што треба да биде предмет на ваков тип истражување: полиграфичноста на Конески и неговото значење за своето време беа клучните аргументи да се почне со него.

Првите чекори се сосема несигурни и се одликуваат со низа падови, од кои се учи и кои се надминуваат со работа и стамена стапка по препнувањата. Низата проблеми што се појавуваа во од, Ѓурчинов требаше да ги реши и ги решаваше додека се вршеа истражувањата или при подготовката на томовите. Подборот, така да се изразам, со речникот на Конески, на приредувачите за јазичните томови беше во консултација со академик Зузана Тополињска. Таа за Конески ќе напише дека (и) во својата Граматиката тој работите ги кажува со поетска имплицитност. Поезијата Ѓурчинов реши да ја приреди самиот. За препевите и есеистиката, обединета под насловот под кој Конески решил да ги собере овие свои текстови, *Свeйoиѝ нa ѝeснaѝиa и лeгeндaѝиa*, ја имав честа да му бидам соработник и во приредувањето, по-

крај тоа што ја имав улогата и на соработник на Ѓурчинов како главен редактор на Критичкото издание.

Во подготовката на елаборатот за продолжување на проектот, како и во основниот текст на образложението за тоа што ќе содржи и експликацијата зошто е важен за Академијата, но, пред сè, за македонската културна и научна историја, Ѓурчинов (и, во некои точки мојата дребност) ќе запише:

Општо е прифатено мислењето дека делото на Блаже Конески (1921–1993) претставува највисоко и најзначајно остварување во летописот на нашиот национално-историски и културен развој во столетието што тукушто измина. Како неоспорна и трајна вредност, книжевното и лингвистичкото наследство на Конески се оцртува и денес како клучен аргумент во дефинирањето на македонскиот национален, јазичен и културен идентитет, а со своите универзални пораки и достоинства како неодлачен дел на европското и на светското културно наследство.

Со својот придонес во бројни јазични и литературни области: како лингвист и кодификатор на македонскиот литературен јазик, како поет и прозаист, препејувач, книжевен историчар и есеист, Конески израсна во стожерна фигура на нашата понова историја, во личност во која се сублимираше националната енергија на македонскиот човек и се потврдија неговите можности да ја изрази и да ја афирмира својата многустрана креативност.

Одлука за отпочнување на работата врз критичкото издание, прво од ваков вид кај нас, е донесена на завршната седница на меѓународниот научен собир, посветен на 80-годишнината од раѓањето на Блаже Конески, во МАНУ, на 6 ноември 2001 година.

Овој предлог беше прифатен од Одделението за лингвистика и литературна наука при МАНУ и тој започна да се остварува од 2005 година. За раководител на научноистражувачкиот проект беше именуван академик Милан Ѓурчинов.

Критичкото издание ја подразбира верификација, т. е. најверна и целосна верзија на автентичниот, оригиналниот текст. Тој не може поинаку да се менува. Ваквото издание ја подразбира емендацијата – постојатка што се засновува врз исправка на сите грешки и пропуски.

Критичкото издание ги опфаќа целокупните дела на Конески. Со оглед на фактот што неговите први творечки пројави, во неговите најрани години, во детството и во раната младост, се појавуваат во поезијата, приредувачот одлучи во првите два тома од неговите целокупни дела да бидат претставени сите поетски творби на Блаже Конески.

Беше подготвен систематизиран материјал на литературни одредници од Конески и референции од објавени прилози за него.

Во процесот на изготвувањето на библиографијата, консултирањето и искористени се постојните библиографии за творештвото на Конески, но тие не одговараа во целост на истражувачкиот проект. Основната предност на библиографијата изработена во овој период е тоа што ги содржи најновите нотации и што е изработена во електронска форма, што овозможува да биде достапна на Интернет и при евентуална изработка на ЦД РОМ. (Денес, како што гледате, оваа идеја ја надградуваме со изработка на интернет-страница!, заб. Б. К.)

Особено важен сегмент на ова истражување е извршениот детален преглед и обработка на архивскиот фонд на Конески, кој се чува во МАНУ, од кој се добија голем број нови сознанија за неговата работа врз одделни песни, раскази и збирки, се доби увид во богатата кореспонденција и се пронајдоа неколку ракописни варијанти на збирки, книги и одделни песни, што е од непроценливо значење во процесот на критичкото обработување на одделни дела, како и голем број податоци, кои директно или индиректно ќе бидат вклучени во библиографијата на Конески. (Голема помош во работата ни дадоа тогашниот раководител на Архивот на МАНУ, Властимир Видоески и актуелниот, Љубомир Ѓорески, заб. Б. К.)

Раководителот на проектот престојуваше во Белград, во Спомен-музејот на Иво Андриќ и на Белградскиот универзитет, каде што изврши консултации со автори на критички изданија на класиците на српската книжевност на XX век, пред сè со проф. Новица Петковиќ во врска со неговото четиритомно критичко издание на целокупните дела на Момчило Настасијевиќ, кое во научните кругови се оценува како досега најуспешно на балканските простори. (Ние го имавме предвид ова издание при подготвувањето на поезијата, а тоа, иако мошне ретко, сè уште стои во мојата домашна библиотека, како уште еден спомен на Професорот, на Ѓурчинов, заб. Б.К.)

Обработени беа сите постојни факсимили на оригиналните верзии на песните на Конески во Архивот на МАНУ. Притоа, откриени беа работните бележници на поетот со стиховите што ги пишувал во Крагуевац, на студиите во Белград и една песна ('Македонски пејзаж') напишана во Софија. Проучено е прашањето за циклусното сегментирање на песните во сите стихозбирки, како и содржината, измените (варијантите) и дополнувањата на сите поетски книги на Конески, од 'Мостот' (1945) до 'Црн овен' (1993). Посебно е проучено композирањето на песните (кое го вршел самиот поет) во неговите *Собрани дела* (1967, 1981, 1984, 1987 и 1990).“ (Од Елаборатот)

Тука е важно да се напомене дека ова истражување помогна во концепциите на Ѓурчинов: речиси сите избори, освен два-три од понов датум, Конески ги правел самиот. Па, така, и Ѓурчинов во томовите што ги беше приредил, се водеше, покрај од строго научниот, и од извесен субјективно-естетски критериум. Според научниот, песните во проза, кои за првпат се појавуваат во збирката „Везилка“ и Конески ги објавува сè до крајот на својот живот во поетските збирки, беа изеделени од поезијата и објавени во т. 4, *Проза*, чиј приредувач е Катица Ќулавкова. Од друга страна, пак, препевите на Вера Ибнер, *Зайворник* од Пушкин, Жупанчич, Јиржи Волкер, некои песни од Хајне, Шекспир, Радичевиќ, Окуцава и Смирненски, објавувани во периодиката, но неселектирани од Конески да влезат во неговите избрани/собрани дела, решивме, сепак, поради одредницата „целокупни дела“ да ги застапиме во третиот том, но да ги издвоиме во одделно поглавје, сосема на крајот, за да се испочитува изборот на нашиот јубилар, кој, исто така, се чини, по прегледот на овие дела, бил воден од чисто естетски пориви. По тој критериум и петтиот том, на пример, ги содржи само есеите од *Светиоџи на ѝеснаџа и леџендаџа*, со насловот што самиот Конески го избрал.

Интересен куриозитет се, на пример, песните „Старинска песна“ и „Љубовно признание“, пронајдени во периодиката, за кои Конески вели дека се од *Нокџа сѝроџи Воџици* на Шекспир, чија премиера е на 30 април 1951 г. во МНТ. Ѓ се обратив тогаш на Јелена Лузина, која, по првичната изненаденост и претпоставка дека е тоа невозможно, потоа ме прогласи за „голем среќлија“. Имено, во оставината на Илија Милчин го најде текстот на драмата (театарски испис), каде што со раката на Милчин е допишано дека стиховите ги препеал Конески (преводот е на Милчин). За ова пишував на симпозиумот организиран од страна на Филолошкиот факултет по повод 90-годишнината од раѓањето на Конески (в. Карапејовски 2011).

Ете, некои такви проблеми се појавуваа во работата. Најголемиот, сигурно за сите приредувачи, особено оние што имаа порани наслови за преиздавање, беше да се пронајдат, а потоа и да се дигитализираат сите овие текстови.

„Уметноста мора да биде верна на себеси. Таа не е ничија слугинка“, напиша Ѓурчинов уште во 1954 година (Ѓурчинов 1954). Тој се залагаше, сартровски, за ангажирана уметност. Само неграмотните или оние што сакаат да им се додворат на авторитетите (општествени или научни, сеедно) можат да видат contradiction in adiecto во овие две водилки. Ангажираната уметност е господарот, а не слугата. Тоа е клучот за разгатнување на тајната на овие два постулати на Ѓурчи-

нов. Во оваа своја идеја тој се водеше и при проучувањето, валоризирањето и класификувањето на делото на Конески. Успешноста е очигледна со денешниот собир. А, јас преку оваа соработка успеав, покрај Професорот, да го запознаав и Мишко. Велат дека тоа било привилегија на малкумина (в. повеќе Карапејовски 2018а; Карапејовски 2018б).

На крајот, би сакал да споделам една идеја, која веќе ја споменав со некои од приредувачите и со актуелниот главен редактор. Српската академија, на пример, има постојан Одбор за критички изданија. По ова прво капитално дело, а имајќи го предвид стекнатото искуство, можеби треба да се размислува за негово продолжување, но и за критички изданија на други наши автори, кои оставиле траен белег и во епохата Конески го трасирале патот и помогнале во доаѓањето до целта на корифејот на македонската современа лингвистика.

Библиографија

- Ѓурчинов, М. 1954. „Маргиналии на тема ‘Ново’“, *Млада лиџерату̀ра*, 1954, IV, 2, 34–39.
- Ѓурчинов, М. и Б. Карапејовски. 2011. *Елаборацѝ (за подготво̀вка на Целоку̀пнѝте дела на Блаже Конески: критичко издание и извештај од акад. М. Ѓурчинов)* (интерен документ). Скопје: МАНУ.
- Карапејовски, Б. 2012. „Поетскиот превод меѓу создавањето и пресоздавањето врз примерот на циклусот ‘Пораки од исток’ од Блаже Конески“, *Меѓународен научен симпозиум Блаже Конески и македонскиот јазик, лиџерату̀ра и култу̀ра*, 579–588. Скопје: Универзитет „Св. Кирил и Методиј“, Филолошки факултет „Блаже Конески“. (објавено и на: www.reper.net.mk – <http://reper.net.mk/esej>)
- Карапејовски, Б. 2018а. „Определувања“, *Ситремеж* бр. 2 год. 64 (2018), 121–126. Прилеп: Национална установа – Центар за култура „Марко Цепенков“.
- Карапејовски, Б. 2018б. „Освојување на реалноста [во спомен на академик Милан Ѓурчинов (1928–2018)]“, *Лиџерату̀рен збор LXV* (2018) бр. 1–6, 167–170.
- Конески, Б. 2014. *Проза. Целоку̀пни дела на Блаже Конески: критичко издание, ил. 4*. Приредила: К. Кулава̀кова, соработници: Кр. Димовска, Б. Јоновска, Н. Георгиева. Скопје: МАНУ.

Boban Karapejovski

THE BEGINNINGS AND THE IMPORTANCE OF THE FIRST CRITICAL EDITION
OF COMPLETE WORKS ON MACEDONIAN SOIL:
BLAŽE KONESKI AND MILAN ĆURČINOV

S u m m a r y

Complete works of Blaže Koneski: a critical edition is the first critical edition of an author's complete works published on Macedonian soil. Blaže Koneski, as an important figure of Macedonian 20th century was a logical and natural choice for such a feat. Academician Ćurčinov was an inspirer, author of the framework, and the first editor of this Edition. In addition, he prepared and annotated the first, the second, the third, and the fifth volume of the Critical edition. Here we highlight his views, and provide overview of the beginnings of the project and the methodology that was established and implemented.

Keywords: critical edition, complete works, Blaže Koneski, Milan Ćurčinov, Macedonian

